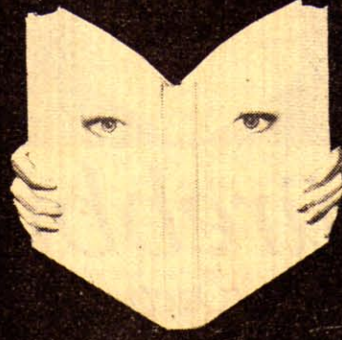

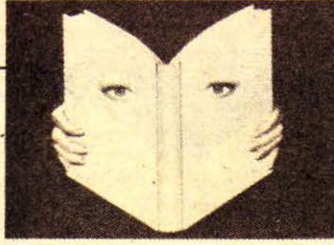
Türk romanının 10 klasiği

I

Hüseyin Rahmi Gürpınar

(1864-1944)

Mürebbiye

Mürebbiye
(Özet)

MÜREBBİYELERE kadın oldukları için saygı, çocuklarımızı yetiştirdikleri için şükran borçluyuz. Ama bu romanımızın konusu olan Matmazel Anjel'in ancak adı mürebbiyedir. Dolayısıyla saygıya da, şükrana da değmeyen bir sürtüktür o. Paris'te yosmalıktan başka okul, "Histoires grivoises" denilen edepsizce kitaplar dışında öğrenim görmediği halde İstanbul'da her nasılsa namuslu bir aileyi faka bastırıp, yanlarında mürebbiyeliğe kapılanmıştır. Rable'lerin, Krebilyon'ların, Bokas'ların, Love'ların yetiştirmesi olan Matmazel Anjel'in bir benzerini İstanbul'da değil, belki Paris'te bile bulmak güç olduğu için bir çiçek bahçesinde tek baldıran yetişmesi havayı bozmayacağı gibi bunun varlığından da öteki saygıdeğer namuslu mürebbiye hanımlara bir leke bulaşmaz sanırım.

1 Aralık 1897
H.R.

●

J'aime — Seviyorum,
Tu aimes — Seviyorsun,
il aime — Seviyor,
Et mon frére vous aime — Ağabeyim sizi seviyor...

Öğrencisi, Nezahat Hanım'ın tekil 3. kişiyi, böyle belirli bir özneyle çekmesi, Matmazel Anjel'i şaşırtmadı, sevindirdi. Bu sevinç öğrencisinin böyle bir basit çekimde şahıs zamiri yerine, bir isim kullanmak, buna bir de tümleç eklemek gibi kısa sürede Fransızca'da gelişmeden ileri gelmiyordu. Matmazelin asıl sevindiği, çocuğun ağzından, bir erkeğin kendisine sevgisini duyurmasıydı.

Sevincini sezdirmeksizin, çocuktan biraz daha bilgi alabilmek için, yapay bir kızgınlık göstererek, pek az bildiği Türkçesi'yle dedi ki:

— Yok... Yok... Yanlış konjüge yaptı. "Et mon frére vous aime." Bu nasıl bet lakırdı?.. Kim dedi böyle?..Kitap dedi?..

— Hayır matmazel... Kitap demedi... Ağabeyim Şemi Bey söyledi!..

— A...Şemi Bey... O çapkın böyle demiş?.. Daha başka bir şey söylemedi?..

— Söyledi... Bana bu cümlenin çözümünü de öğretti. Burada ağabeyim özne, aime fiil'miş... Siz de düz tümleç oluyormuşsunuz. Ağabeyim, "Sen matmazele böyle söyle, eğer dediğimi güzelce anlatabilirsen bugün mutlaka bon-puan alırsın" dedi.

Nezahat Hanım'ın, bon-puan hakkını belirlemeye fırsat kalmadan, Matmazel Anjel'in öteki öğrencisi, küçücük Nami Bey elinde mini mini bir "gramer" ile koşa koşa geldi. Mürebbiyenin yüzüne bakıp, çocukça bir gülücükten sonra:

J'adore — Taparcasına seviyorum,
Tu adores — Taparcasına seviyorsun,
Il vous adore — O sizi, taparcasına seviyor,

diye "adore" fiilini gene birtümleç kullanarak çekmeye başladı. Altı yaşında bir çocuğun saf ağzından taparcasına sevmek fiilinin kiplerini işitmek, matmazelin pek hoşuna gitti. Kendini tutamayıp, Fransız kadınlarına has uçarı bir kahkaha salıverdikten sonra, "O sizi taparcasına seviyor" cümlesindeki, "o" zamirinin kime ait olduğunu anlamak üzere çocuğa sordu:

il kim?..

Nami Bey bu kaçınılmaz soruya karşı verilecek yanıt ve o sırada yapacağı davranışın, kendine önceden iyice öğretildiğini belli eden, çocukca bir

Yaşamı ve yapıtları

GURPINAR, Hüseyin Rahmi ★ XX. yy. romancılarından, 17 Ağustos 1864 - 8 Mart 1944, doğ. ve ölm. İstanbul ★ Mahmudiye Rüştiyesi'nde okudu, 1878'de Mülkiye'ye girdi, hastalanması yüzünden buradaki öğrenimini yarıda bıraktı (1880), 1908 Meşrutiyetine kadar kısa süreli biriki memurluğu bir yana bırakılırsa, hayatını hep kalemiyle kazandı: 1887'de Tercüman-ı Hakikat gazetesinde başlayan yazarlığı, Kütahya milletvekili olduğu yıllar (1936 - 1943) dışında, ömrü boyunca devam etti. Yazarlığının en verimli dönemi 1921 - 1924 yıllarıdır. Hayatının son 31 yılını Heybeliada'daki köşkünde geçirdi. Heybeliada mezarlığında gömülü ★ Servetifünuncuların çağdaşı ve yaşıtı olduğu halde, o topluluğa girmemiş olan Hüseyin Rahmi, daha ilk romanı Şık ile tanındı: Ahmet Mithat bu romanı gazetesi Tercüman-ı Hakikat'ta tefrika etmiş, Hüseyin Rahmi'yi de gazeteye yazar olarak almıştı (1888). Hüseyin Rahmi, gazetecilik hayatında ilk üç-dört yıl çeviri ile uğraştı, sonra İffet (1896) ile peşpeşe kendi romanlarını yayımlamaya başladı. Özellikle sosyal sorunları, bâtıl inançları, aile geçimsizliklerini, yüzeyde kalan Batılılaşmaları, ruh hastalarını konu edinen romanlarında daima gözlemden hareket eden bir realist - natüralist yöntemiyle eski İstanbul'un gündelik hayatından çok canlı sahneler yansıttı; çokluk halk çevrelerinden seçtiği kişilerini büyük bir ustalıkla konuşturdu. ★ Çevirileri, başka türlerdeki eserleri dışında, 1973 sonunda roman, hikâye ve oyun türlerinde, kitap olarak elimizde kendi eserlerinin

tutumla, yerlere kadar eğilip, taparcasına sevdiğini gösterir bir reverans yaptıktan sonra:

— Il...İşte o... Eniştebeyim Sadri Bey!..

Biri ağabeyi, öteki eniştesi yerine bu iki çocuğun daha pek de anlamlarını kavrayamadıkları Fransızca fiillerle mürebbiyelerine aşk ilan etmeleri Anjel için pek şaşırtıcı olmadı. Matmazelin o eve mürebbiye olarak gelmesinden beri geçen bir ay içinde, gerek Şemi, gerek Sadri beyler odada, sofrada, salonda, bahçede Anjel'e rastladıkça baygın bakışlarla "eme", "adore" fiillerinin bugün çocuklara öğretmiş oldukları gibi yalnız şimdiki zamanını değil, bütün geçmiş ve gelecek zaman, yahut şart kiplerini ve belki de hiçbir dilde bulunmayan, her türlü gramer dışındaki garip zamanlarını göğüs geçirerek çekiyorlardı... Anjel, çevresindeki bu iki aşk pervanesini birbirine çarptırmaksızın idare edebilmek için ustaca bir plan düzenlemişti. Mürebbiyelikten ne kazanabilecek?.. Ayda dört, beş lira... Bu parayı dileklerini gerçekleştirmesi için yeterli bulmuyordu. Mürebbiyelik için geldiği aile pek zengindi. Bu iş için aldığı parayı üç, belki de dört katına çıkarmak için yalnız çocuklara yabancı dil kurallarını öğretmek değil, evdeki beylere aşkın en şaşırtıcı şakalarıyla ilgili dersler vermek gerekeceğini düşünmüştü.

"Sevmek" ve "taparcasına sevmek" fiillerinin, akıl almaz çekimini Dehri Efendi'nin, Boğaziçi'ndeki yalısının bahçesinde iki küçüğe öğreten Anjel, Paris'te yetişmiş bir sokak kızıydı. Böylelerinin serüvenlerini Fransa'da "natüralizm" okulu yazarları ayrıntılarıyla anlatmış ve bunların durmadan kanayan toplumsal bir yara olduğunu göstermişlerdir. Anjel, nüfus defterine yalnız anasının adıyla yazılmış, babası belirsiz bir kızdı. Daha kadınlık çağına girmeden, çok zaman önce, o da anasının yolunu tuttu. O da anasının uğradığı kazaya uğradı. Hamile kalınca birkaç ay önce birlikte yaşadığı Mösyö Andre adlı bir herifin yanına koştu, çocuğun babasının o olduğunu ileri sürdü. Ama Andre şiddetle karşı çıktı, "Çocuğunun babasını, öteki dostlarının arasında ara!.." diye direndi. Anjel, bebeğin babasının Andre olduğunu çok iyi biliyordu. Ama herif babalığı kabul etmedikten sonra bu bilgi ne işe yarayacaktı ki?.. Kapı dışarı edildikten sonra, başka bir baba aramaya başladı. Parası çok, aklı az, acıma duygusu olan, çocuk canlısı birini bulmalıydı.

Çok yorulmadan buldu böyle birini. Bu saf adam Mösyö Bodler'di. Tiyatrocu, romancı güruhundan biriydi bu. Böylelerini kandırmak kolaydır. Her gün bir türlü yalan yaza yaza yalanı doğrudan, olanı olmamıştan, gerçeği sahteden ayıramaz olmuşlardır. Hayatın manzaralarına hep roman konusu gibi bakarlar. Zaten söylenen yalan bir edepsizlik sayılırken, yalanın yazıya dökülmesi hüner sayılmıyor mu?.. Kitap şeklinde parayla satılması uygarlığın yazarlara kazandırdığı garip bir ayrıcalık değil mi?.. İşte Mösyö Bodler de yazdığı yalanlara kendisi gülüp, âlemi ağlatan kalem sahiplerindendi. Anjel'in birlikte olduğu sayısız mösyöler arasından, çocuğuna baba olarak Andre'den sonra, Bodler'i seçmesi, bu adamın yazar olmasından, yazarların sahip olduğu duyarlıktan yararlanma dışında bir nedeni daha vardı. O da Bodler'in "Düşkün Çocuklar" ya da "Doğanın Yavruları" adında beş perdelik bir dramın yazarı olmasıydı. Ona ün kazandıran bu oyununda düşkün anaları, ahlâksız babaları, yani Fransa halkının beşte ikisini yasalar karşısında kuşkulu duruma sokan, toplumun dışına iten o canavarları sergilemişti. Bu tür çocukları hayır kurumları ya da kilise kapılarında büyüterek, ellerine geçim için cinayet, hırsızlık, yankesicilik araçlarını verip, bütün yaşamlarında kötülük içinde yüzdükten sonra, zavallıların küreklerde, prangalarda nasıl can verdiklerini tüyler ürpertecek bir biçimde canlandırmıştı. Bodler oyununu izlerken, bütün seyirciler gibi gözyaşı dökmüştü. Ama, asıl ağlanacak durum oyunu alkışlayan mösyölerin perde indikten sonra metreslerini kollarına takıp, tiyatrodan çıkmalarıydı. Galiba Mösyö Bodler de, o acıklı piyesin oynadığı ilk gece nazlı Angel'le ilişki kurmuş, sahnede gösterdiklerine seyircilerle birlikte kendisi de ağladıktan sonra, metresiyle birlikte pek çok gülüp, eğlenmişti. Avrupa'nın günümüzdeki ahlâk ve âdetleri bakımından bunda da şaşılacak bir şey yoktur. Bodler o oyunu o yolda hareket etmek için değil, para kazanmak için yazmıştı. Seyirciler, oraya ahlâk dersi almak için değil, hoşça vakit geçirmek için gelmişlerdi.

Anjel, karnında, çocuğuyla, "Doğanın Yavruları" yazarının kapısına bir sabah dayanır. Herif yazarsa, karı da yosma!.. İkisi de ince birer sanat sahibi. Beriki kurnazsa, öteki de fettan... Biri kalemiyle halkı aldatırsa, öbürü de diliyle dünyayı baştan çıkarır...

Ancak, Anjel'in döktüğü dillerin hiç yararı olmaz. Bodler, o yolda kadınlardan her gün biriyle birlikte olduğu halde, birinin bir gün, "Bunun babası sensin" diye bir çocukla karşısına çıkacağını aklından geçirmemiştir. Anjel, ağır basmak için,

sayısı 54'tür. Bunlardan, sağlığında yayımlanmış olanlar (ilk basılış yıllarıyla): a- romanlar: ***Şık (1889), İffet (1896), Mutallaka (Boşanmış Kadın, 1898;*** *son baskıdaki adı:* ***Evlât Hatırı), Mürebbiye (1899), Bir Muadele-i Sevda (Aşk Batağı, 1890), Metres (1899), Tesadüf (1900), Nimetşinas (1901), Şıpsevdi (1911), Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (Evlenme, 1912), Gulyabani (1912), Cadı (1912), Sevda Peşinde (1912), Hakka Sığındık (1919), Toraman (1919), Hayattan Sayfalar (1919), Son Arzu (1922), Tebessüm-i Elem (Acı Gülüş, 1923), Cehennemlik (1924), Efsuncu Baba (1924), Meyhanede Hanımlar (1924), Ben Deli miyim? (1925), Tutuşmuş Gönüller (1926), Billur Kalb (1926), Evlere Şenlik - Kaynanam Nasıl Kudurdu (1927), Muhabbet Tılsımı (1928), Mezarından Kalkan Şehit (1928), Kokotlar Mektebi (1928), Şeytan İşi (1933), Unutulmaz Adam (1934), Eşkiya İninde (1935), Kesik Baş (1942), Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür (1943)*** *★ b- hikâye kitapları:* ***Kadınlar Vâizi (1920), Namusla Açlık Meselesi (1933), Katil Buse (Öldüren Öpücük, 1932), İki Hödüğün Seyahati (1933), Tünelden İlk Çıkış (1934), Gönül Ticareti (1939), Melek Sanmıştım Şeytanı (1943)*** *★ c- oyunları:* ***Hazan Bülbülü (1916), Kadın Erkekleşince (1933)*** *★* ***Ölümünden sonra çıkmış kitapları: (Hepsi roman) Ölüm Bir Kurtuluş mudur? (1945), Dirilen İskelet (1946), Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı? (1949), Eti Senin Kemiği Benim (1963), Deli Filozof (1964), Kaderin Cilvesi (1964).*** *Doğumunun 100. yıldönümünde (1964) Atlas Kitabevi, Gürpınar'ın bütün eserlerini, dillerini sadeleştirerek, yeniden basmaya girişti (1965). Yazarın ilk kez bu dizide kitap biçimine giren romanları da şunlar oldu: Can Pazarı (1968), İnsanlar Maymun muydu? (1968), Ölüler Yaşıyor mu? (1973), Tokuşan Kafalar (oyun 1973), İki Damla Yaş (oyun, 1973), Namuslu Kokotlar (1973) ★ Atlas Kitabevi'nin Hüseyin Rahmi'nin roman, hikâye ve oyunlarından oluşturduğu bu dizisi, 54 kitapla 1973'te tamamlandı ★ Gürpınar konusunda son iki değerlendirme ve tanıtma, Agâh Sırrı Levent'in* ***Hüseyin Rahmi Gürpınar (TDK*** *yayınları, 1964) ve Muzaffer Gökmen'in* ***Gürpınar Bibliyografyası (1966)*** *isimli eserleridir.*

Behçet Necatigil
Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 10. Basım

— Mösyö, "Doğanın Çocukları" oyununuzda geçim zoruyla gayrımeşru çocuğunu doğan analan... Kadınların insan soyunun sürmesine hizmetleri dolayısıyla taşıdıkları kutsallığa karşılık, bunları sırf zevkleri için seven, kazara bir çocuk meydana geliverince bunu doğa yasalarına aykırı zararlı bir olay sayan inkârcı babaları, korkunç bir yargılamaya çekmiştiniz... Bugün siz aynı şeyi yapıyorsunuz... Bakalım çocuğunuz hakkındaki kararınız... Annesine karşı davranışınız... Kendi hakkınızda, kendinizin vereceği yargı ne olacak?.. dedi.

Tereciye, tere satmaya kalkışan Anjel'in çocuğuna Bodler sahip çıkmadı. Ama, bir anlaşmaya vardılar: Anjel yosmalığın içyüzünü, yosmaların yaşamlarını, görüşlerini anlatacak, Bodler bunları bir kitapta dile getirecek, kitabın geliri doğacak çocuğun olacaktı. Bodler, natüralist bir yazardı. Deney ve gözlem yöntemlerini edebiyata uyguluyordu. Belirli koşulların toplumda ve insanlarda belirli sonuçlara varacağına inanıyordu. Kendisi ve benzerleri için "Namustan yoksunluğumuz bizi ahlâk kurallarına düşman yapmıştır" diyen Anjel'in anlattıkları, Bodler'e açık saçık bir yapıt yazdırdı. O sırada çocuk doğdu. Kitap da çok tutundu. Anjel, eline geçen paranın altından girip, üstünden çıktı. Artık ciyak ciyak bağırmaktan başka bir yararı kalmayan oyuncağı annesine bırakarak, Maksim adında bir tüccarla gezip, tozmaya başladı. Bu arada yolları dörtbeş ay kalmak için geldikleri İstanbul'a uğradı.

Anjel, batı mallarının doğuda para ettiğinin farkına varmıştı. Kendisini pazarlamayı da pek güzel beceriyordu. Mösyö Maksim, İstanbul'a gelişlerinden bir ay sonra, Anjel'i bir Rum delikanlısıyla yakalar. Tüccar, "natüralizm" yanlısı olmadığı için de Anjel'in belinin ortası budur diye bir tekme indirip, kadını otelden kapı dışarı eder.

İki yıl çantasıyla sokakta kalan genç kadın, İstanbul'da yaşayan bir Fransız ailesine başvurur. Geçimini sağlamak için mürebbiyelik yapmak istediğini bildirir.

●

Avrupalılar yabancı ülkelerde yaşarken kendi yurttaşlarına rastlayınca büyük bir saygı ve yakınlık gösteriyorlar. Bunun nedeni o yabancının başka bir ulusun sırtından geçinmesidir. Kendi uluslarının başka bir ulus karşısında nüfuz ve etkinliğinin artmasını sağlıyorlar ya! Oradaki ulusal gelirden kendi ülkelerine pay taşıyorlar ya! O Fransız ailesi de Anjel'i bir gece bile kendi evlerinde konuk etmediler ama hemen Dehri Efendi ailesinin yanına yerleştirdiler.

Anjel böyle bir Anjel'dir işte...

Minik Nezahat Hanım'la Nami Bey'in fiil çekimleri mürebbiyeyi pek sevindirmişti ya, defterinde daha pek çok kişinin adı vardı aileden. Şemi ile Sadri dışındakilerin de kendisiyle ilgili tutumunu çocuklardan öğrenmeye çalıştı.

—Yalnız Şemi ve Sadri beyler mi? İkisi bu söz söylemiş? Amca Bey böyle bir şey demedi? diye sordu. Çocuklardan olumsuz yanıt alınca da bayağı canı sıkıldı. Bugün demediyse başka bir gün der diyerek gülümsedi...

Anjel'in bahçede çocuklarla çalıştığı kameriyenin önünden yalının aşçıbaşısı Tosun Ağa geçiyordu. Kolları dirseğe kadar sıvalıydı, belinde al çizgili ipek futası vardı, boynundan gümüş kordonu sarkıyordu. Gür bıyıklı, kırmızı yanaklı Bolulu aşçıbaşıya Anjel gülümsedi. Akide şekeri gibi bir kahkaha salıvererek Fransızca,

—"Ajı başı", defterime yazılmaya değeceklerden biri de sensin. O güzel bıyıklarınla bu onuru kazanmaya hak iddia edebilirsin!

O böyle konuşurken aşçıbaşında hoşafın yağı kesildi.

—Efendim kokana hanım! Lâfını hiç anlamıyorum ama vallahi sesin küçük beyin akşamları üfürdüğü düdükten (flavta), benim tamburanın telinden daha tatlı, daha oynak. Param olsa ben de senin dilini öğreneceğim, dedi.

Anjel bu kez Türkçe konuştu:

—Bu akşam puf börek var?

—Sen puf böreği seviyon mu? Öyleyse bundan sonra her gün sana kaba kaba pişirürüm.

—Sen onu nasıl kabartır öyle?

—Unu hassalı olunca kabarır. (Anjel'in kollarını göstererek) Senin fistanın kollarından çok şişer...

Aşçıbaşı mutfağa yürürken kendi kendine bir türkü tutturur:

"Kolların puf böreği, gerdanın elmasiye

Ben pişürürüm güzelim sen hemen durma ye!"

●

Anjel'in yalısına kapılandığı Dehri

İKİ GÖRÜŞ

Konur Ertop

Mürebbiye, romancılığımızın nitelikli ürünlerinden biri. Hüseyin Rahmi'nin ilk yapıtları arasında yer alıyor. 1897 yılında İkdam gazetesinde tefrika edilirken, ilgi görmeye başlamış, yazarına ününü kazandıran bir roman olmuştur. Romanda birçok motif, tema yazarın ilerde geliştireceği büyük çerçeveyi belirler. Eski tip ailelerin, aşçılı vekilharçlı büyük evlerin yerel çizgilerini gösterir. Kahramanlarını yakından kavramış, onların niteliklerini neyin canlandıracağını iyi kestirmiştir. Toplumumuzun usta bir gözlemcisidir. Öte yandan gülmecenin gizini kavramıştır. Bunu ölçülü kullanır; can alıcı noktalarını iyi bilir.

Mürebbiye'de bir Boğaziçi yalısı, arka tarafında uzanan korusuyla bugün artık tarihin malı olan doğal çevresiyle canlandırılıyor. Böyle bir yalıyı ömeğin Abdülhak Şinasi Hisar büsbütün ayrı doğa, insan, tarih ve uygarlık çizgileriyle anlatacaktır. Hüseyin Rahmi, geçen yüzyılın sonunda dikkatimizi hiç belli etmeden yanlış Batılılaşma sorunu üzerine çekmiştir. Anjel'in Paris yaşamı, Dersaadet'e sürüklenen yosmanın yardımını gördüğü Fransız ailesi, ahlak değerlerine yan çizen, kendi dışında kalan dünyaya sömürme iştihasıyla yönelen sözde uygar dünyanın olumsuz yanlarını tanıtır. Dehri Efendi'nin bilim, sanat sevgisinin yöneldiği Batı ise, uygarlığın yüz akı olan değerleri önümüze açar: Efendinin kitaplığında Corneille, Molière, Racine, Voltaire'in heykelleri karşımıza çıkar. Atlaslar, kitaplar, sözlükler karşımıza yayılır. Halk romancısı, insanlığın ortak değerlerini süzüp, çıkararak okuruna tanıtıp, öğretmeye koyulur.

Kahramanlar taşkın bir halk neşesini yansıtan sevimli yanlarla karşımıza çıkar. Kambur Amca Bey'den, aşçıbaşı Tosun'a kadar tipler gülmece edebiyatımızın ilerde geliştireceği modeli verirler.

İkdam'da 90 yıla yaklaşan bir süre önce Mürebbiye'yi okuyanlar arasında Hüseyin Rahmi'nin sâdık okurları kadınlar, çoğunluktaydı. Roman, onların sorunlarını deşer. Anjel'in, Paris'teki serüveni, sokak kadınlarının yaşamı, yazgıları, bizdeki yerli yaşamla, ahlâk değerleriyle karşılaştırmalara olanak verir. Anjel'in İstanbul'daki yalıda ortasına girdiği yaşamsa, kadına aç erkekler dünyasının sorunlarını yansıtır. Yalıdaki iki kadın Melahat Hanım'la, Eda ise birer karikatür kahramanıdır. Bu itici kadın tipleri ataerkil ailenin yaşadığı bunalımların da nedenleri arasında yer alırlar.

Çözülen, parçalanan bir dünyanın, komik öyküsüdür Mürebbiye.

İyi bir romandır ama, yeterince

Efendi mülkiye emeklilerinden 65-70 yaşlarında, varlıklı biridir. Bilime, tekniğe meraklıdır. Avrupa dillerinden Fransızcayı çok iyi, ötekilerini de az çok bilir. Bazı huyları pek gariptir. Çabuk öfkelenir, tok ve doğru sözlü olması kimilerini gücendirir. Bununla birlikte dürüst, düzenli biridir. Ulusal ahlak ve âdetlerden bazılarına uymakta çok da muhafazakârdır.

Eski çağ filozofları gibi kocaman bir kafa, kılları karmakarışık, akı karasından çok gür kaşlar, sert bakışlı kara gözler beyaz bir sakal... Bunlar Dehri Efendi'nin yüzüne büyükler için Sokrat'ın karikatürü şeklinde acayip bir heybet, çocuklar için korkunç bir umacı görünüşü kazandırmıştır.

Ev halkından büyük küçük yanına kim girse titremeden yüzüne bakamaz. Efendi bir kez karaya ak dedi mi, o iş geçmiş ola!

Efendi kitaplığına kapanıp da okuyup yazmaya koyuldu mu yanına girilemez. Ama o aklına esince dairesinden çıkar, bazen yalının büyük divanhanesinde yakaladığı kâhya kadına "ekonomi politik"ten açar, bahçede bahçıvanı eline geçirince zavallıya "botanik" anlatır, bazen de sofada veya bahçede oynayan çocuklara karışır onlarla "saklambaç", "köşe kapmaca" oynamaya koyulur...

Dehri Efendi'nin ilk eşinden bir kızıyla bir oğlu olmuştu. Melahat Hanım'la Şemi Bey. Eşinin ölümünden sonra tuttuğu genç odalıktan da Nezahat Hanım'la Nami Bey olmuştu. 25 yaşlarındaki Melahat Hanım kocaaydı. 18'indeki büyük oğul yatılı okulda okuyordu. Mürebbiye Anjel küçükler, yani Nezahat Hanımla Nami Bey için getirilmişti yatıya.

Çocuklar babalarından çok korkarlardı. Çünkü hiçbir konuda şakası yoktu. Çocuklardan birinin çakı, bıçak gibi bir şeyle oynadığını görse alır, yavrucağın elini birkaç yerden kanatırcasına çizerdi, ders alsın diye. Ateşle oynayanın elini ateşe sokar, ateşin can yaktığını öğretmeye kalkışırdı. Büyüklere de aynı şeyleri yapardı. Bu yüzden Anjel, evdeki erkeklerden yalnız Dehri Efendi'nin adını anı defterine yazmakta duraksamıştı.

Dehri Efendi'nin kendinden 18-20 yaş küçük bir kardeşi vardı. Ailede herkes ona Amca Bey dediğinden asıl adını bilmeyenler çoktu. Amca Bey görünüşte Dehri Efendi'nin küçücek ölçüde acayip bir benzeriydi. Kambur olduğu için bu benzerlik, gelişmesinin son döneminde olan bir kurbağa yavrusunun büyüklerine biçimce son yaklaşım derecesi kadardı! Eski analar kötü bir alışkanlıkla çocukların bacak aralarına, hamam bohçasına çevrilircesine pamuklu bezler tıkıştırırlardı ya, bu cahilliğin sonucu Amca Bey'deki bacaklar yılankavlleşmiş, boydaki çarpıklığa belkemiğindeki çarpıklık da eklenmişti. Sanki yaratılış, ana rahmin-

okunmamıştır. Herkes konusunu şöyle böyle bilir. Kitaba ise pek dikkat edilmemiştir. Ben 1897 tarihli basımını okudum: Dehri Efendi'nin, küçük oğlunun adı bir yerde Nami, başka bir yerde Vahip'tı. Beşinci bölümden sonra yedinci bölüm geliyordu. 1954'te üçüncü kez yeni harfli basılışında bölümler gene yanlış. Belki şimdiye kadar düzeltilmiştir?..

Atillâ Özkırımlı

Realist ve natüralist bir roman anlayışını savunan Hüseyin Rahmi, toplumsal yaşayışta Tanzimat'la başlayan ikilliği ve toplum yapısındaki değişimleri konu almış, Türk toplumunun her katından kişiyi, her sınıftan insanı romanlarında yaşatmıştır.

Hüseyin Rahmi'ye göre, "Edebiyattan, sanattan gaye herhalde bir menfaat-i içtimaiyyedir." Bu nedenle doğrudan doğruya halka seslenme, halkı eğitme yolunu benimser. Bu amaç, yapıtlarında yalın bir dil kullanmasına yol açacaktır. Okunmak amacıyla mizaha başvurur, diyaloglarda taklide yer verir. Ama gülünçlükler acıya dönüşür sonuçta. Çünkü Hüseyin Rahmi, anlattıklarından ders alınmasını istemektedir. Gözlem önemli bir yer tutar romancılığında, yaşanan hayatın kimi yönlerini başarıyla yansıtır.

Hüseyin Rahmi'deki konu çeşitliliğini Cevdet Kudret şöyle özetler: "Eski İstanbul'un her katından insanları onun eserlerinde kendi çevreleri, kılıkları, görenek ve gelenekleri, düşünceleri, inançları, dilleri ve her türlü özellikleriyle yaşamakta, yarım yüzyıl önceki İstanbul'un atlı tramvayları (Şıpsevdi), Kâğıthane âlemleri (Bir Muadele-i Sevda), ramazan gecelerinde Şehzadebaşı gezmeleri (Son Arzu), mahalle baskınları (Tebessüm-i Elem), ölü gömme törenleri (Hayattan Sayfalar), kenar mahalle kadınlarının konuşmaları (Tesâdüf), vb. bütün ayrıntılarıyla yazıya geçirilmiş bulunmaktadır." (Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, C. 2)

Yalnız şurası da belirtilmelidir: Hüseyin Rahmi'nin romanlarında tefrikacılığın doğurduğu bir dağınıklık görülür. Bir üslûp yaratmaya çalışmaz o. Kişileri hem alabildiğine canlıdırlar, hem de birer kukladırlar. Derinlikleri yoktur. Üstelik yazar onlara karşı acımasızdır. Umut ve iyimserlik değil, umutsuzluk ve karamsarlık egemendir romanlarına. Kalemi görünenleri yansıtır hep. Ama bütün çirkinliklere karşın hayata olan sevgisi onu kurtarır.

Hüseyin Rahmi'yi bugün de okunur kılan bu sevgidir. Kendi düşüncelerini açıklamak için kişilerini uzun uzun konuşturmasına, onları incelenecek bir nesne gibi görmesine ve romanlarını bir tez üzerine kurmasına karşın, hayatın içindedir, hayattan kopmaz.

Denilebilir ki, Hüseyin Rahmi'nin romanlarının bir görünen, bir de görünmeyen yüzleri vardır. Bunun en tipik örneğini Mürebbiye'de görürüz. Romanın eleştirmen ve edebiyat tarihçilerince değişik değerlendirmelere konu olması da bu ikili görünüşün sonucudur. Genel kanı, Hüseyin Rahmi'nin Mürebbiye'de, yabancı eğiticilere verilen değerin olumsuzluğunu, yanlışlığını yansıttığıdır. Bu yargıya, Fransız mürebbiyenin evin erkeklerini baştan çıkarışının yarattığı olaylar kanıt gösterilir. Ayrıca yapıtta natüralist bir tutumla dönemin eleştirisi de yapılmıştır. Bu eleştiri, Batılılaşma özentisinin kadın-erkek ilişkileri açısından geleneksel aile düzeninde yol açtığı gülünçlükleri sergileme yoluyla gerçekleştirilir.

Oysa bütün bunlar romanın görünen yüzüdür. Rauf Mutluay'ın da belirttiği gibi "Hüseyin Rahmi'nin asıl dileği, bu aşksız erkekler kümesi içinde cinsellik açlığından doğan çatışmaları göstermektir" (Papirüs, sayı 34, 1969)

Nitekim romanda Fransız mürebbiye Anjel'in çevresindeki erkeklerin zaaflarını zekice değerlendirdiğine tanık oluruz. İnsanın doğasındaki cinsel içgüdünün, topluma egemen olan ahlak anlayışı sonucu doyurulamayışı, evlilik kurumunun bu sorunu çözemeyişi ve kadın-erkek ilişkilerinin yüzeyselliği, bastırılan istekleri patlama noktasına getirmiştir. Anjel'in çevresindeki erkekleri baştan çıkarmak için çaba göstermesine gerek yoktur. Çünkü hepsi baştan çıkmaya hazırdırlar zaten. Hüseyin Rahmi'nin hareket noktası da budur. Bu patlamanın sonuçlarını sergiler o kadar. Patlamaya yol açan nedenleri de kuşkusuz.

de oluşurken işe yarayan ve yaramayan ne varsa Dehri Efendi'ye vermiş, Amca Bey'e ise her şeyin adisi, bozuğu, zayıfı kalmıştı! Amca Bey her hareketinde ağabeyini taklit ederdi. Dehri acayip olduğundan onu taklit eden de acayibin acayibi olmuştu... Ağabey taşrada memurluklarda gezerken kardeşi kendisine kalan mirası son metelliğine kadar tüketmiş, şimdi de Dehri Efendi'nin lütfuna sığınmıştı. Bu yüzden Dehri Efendi'nin Amca Bey üzerindeki etkinliği ağabeylikten babalık derecesine çıkmış, ötekinin evdeki durumu ise çocuklarla uşaklar arasına inmişti.

Amca Bey'in birkaç kez evlenip ayrılması Dehri Efendi'yi son derece kızdırmış, böylece de Amca Bey ebedi bekârlığa mahkûm olmuştu. Anjel'in yalıya gelmesi bundan dolayı en çok Amca Bey'in gözlerini kamaştırdı. Mürebbiye ise Paris'in romancılarına taş çıkartacak bir psikologdu, bu sakat vücutta sağlam bir ruhla karşılaşmayacağını biliyordu. Amcaya kancayı takınca istediği yere götürebileceğini kestirmişti.

Matmazel, Amca Bey'e kamburuna uygun bir "zoka" düzenledikten sonra evdeki ufak tefek beylere de bir "çapari" hazırladı. Bazen çinekop iğnesine çurçur düştüğü gibi Şemi ve Sadri beyler için attığı bu çapariye vekilharç, aşçıbaşı ya da ayvazdan biri yakalansa da olurdu. Maksat balık tutmak değil mi? İğneye birkaçı çengellensin de ne cinsten olursa olsun... Tatsızları suya atmak, eti güzel olanları salamuraya yatırmak kendi gönlüne kalmış bir işti!

Acayip insanların kaynaştığı yalıda üçüncü acayip yaratık Melahat Hanım'dı. Melahat sözlükte güzellik anlamına gelir ama bu kadın kocası için canlı bir felaketti. Erkeklerde bile az görülen upuzun bir vücut üzerinde yumurta gibi bir kafa, Çinlilerinkine benzeyen çekik kaşlar, gözler, ağız ve burun... Tavan süpürgesine kadın elbisesi giydirmişler gibi bir şeydi. Melahat kadından çok uçurtmaya benziyordu fakat ipi bir belâ ilmiği gibi Sadri'nin boynuna geçirilmişti.

Sadri Bey yoksul bir aileden, terbiyeli, alçak gönüllü bir gençti. Damatlığa seçilmesinde bütün bu niteliklerinin payı olmuştu. Evlenmeden önce Dehri Efendi'nin elini öpmeye geldikçe bilimsel konular üzerinde söyleşirken müstakbel kayınpederinin gözüne iyice girmişti. Bir defasında botanikten söz etmişlerdi. Dehri Efendi mantarlar konusundaki bilgisini sergilemiş, Sadri'cik botanikten felsefeye, mantarlardan mikrokozmosa uzanan konuşma boyunca afallamış, ters-türs karşılıklar yapıştırmış, birinin şaşkınlığı ötekinin artan coşkunluğu, aralarındaki yakınlığı pekiştirmişti.

Efendinin büyük oğlu Şemi bir yüksek okulda okuyor, eve haftada bir gece geliyordu. Kalın kafasına pek bir şey girmez ama pek çok çalışırdı. İsterse çalışmasın. Yalıda falaka ve kızılcık değneği hazır bekliyordu. Dehri Efendi okulda öğrendiklerini sorar, delikanlı karşılık veremezse falakaya yatırılırdı. Bu yüzden vapurda eve getirken bile kitaplara yumulur, papağanglbi ezberlerdi. Bazan kurnazlıkla kurtarırdı kendisini Dehri Efendi'nin elinden. Yalıya gelirken kırlarda seyrek görülen bir yaprak, ya da tuhaf bir mantar arar, doğru babasına götürür, soyunu sopunu sorardı. Dehri Efendi oğlunun bilim merakını övgüyle karşılar, kitaplıkta botanik kitaplarını ve albümlerini yerlere döker, bu araştırması günlerce sürer, Şemi de, bütün yalı halkı da bir süre rahat ederdi.

Kâhya kadın Eda da acayiplikte başkalarından geri kalmıyordu. Erkeklikle kadınlık arasında bir şeydi. Kocası Şaban Ağa'nın karıdan ödü kopardı.

●

Anjel, görünüşü hoş, fakat koklayanın başını döndüren bir çiçek gibidir. Güzelliğinin baharında, 20 yaşındadır. Orta boylu, nârindir, gerdanı, yanaklarıysa dolgundur. Amca Bey düşlerinde onu ince bir hayâl olarak yaşatır, aşçıbaşı tombul bir kadın gibi görür.

Bir hafta sonu okuldan, yalıya gelen Şemi, mürebbiyeyi ilk kez görünce, şaşırmış ve hemen gönlünü kaptırmıştı. Neredeyse babasına gidip, okulu bırakmayı, kardeşleriyle birlikte mürebbiyeden özel ders almayı isteyecekti. Ama, falaka gözünü korkuttu. Anjel'in baygın gözleri işe sabrını tüketiyor, ona büyük tehlikelere direnecek cesareti veriyordu. Çocuklarla birlikte mürebbiyeden ders almaktan umudunu kesince, haftada bir gececik olsun Anjel ile kalmanın yollarını aramaya başladı. Ona açılmak için ne yapacağını kestiremiyordu... Sofradan kalkarken elini mi sıksam, bahçede gezerken eteğini mi öpsem yolunda çocukça şeyler düşündü. Sonunda kızkardeşi Nezahate öğrettiği "aimer" fiiliyle meramını duyurmayı başardı.

O gece kadın, sofrada Şemi'ye somurttu. Bütün hafta okulda ise delikanlının kafasına hiçbir ders girmedi. Ertesi hafta sonu yalıdaki sınavda, Dehri Efendi bu başarısız öğrenciyi falakaya yatırıp, 12 deynek vurdu. O akşam Anjel'den gördüğü iltifatlı bakışlar bütün acıları sildi, süpürdü.

Yemekten sonra, bahçede buluştular. Anjel çocuklara öğrettiği şey için sitem etti. Şemi gözyaşları içinde aşkını itiraf edince, mürebbiye delikanlının yanağına okşarcasına bir fiske vurup, yanından savuştu. Bu, bir umuttu. Şemi, el ayak çekildikten sonra Anjel'in odasına yöneldi.

Genç kadın yatağında açık saçık bir kitap okuyordu: "Les Tableaux Vivants" (Canlı Tablolar). Şemi'nin beyaz gecelik entarisiyle odaya süzüldüğünü farketmemiş göründü. Sonra yapmacık bir şaşkınlık gösterdi. Hafiften haykırıp, odadan çıkmasını söyleyince, Şemicik, karyolanın ayakucuna yığılıverdi. Gözyaşları, af dilemeler, umut verici bakışlar sonunda Şemi yerinden doğruldu, bir anda oda kapısının anahtarını cevirdi.

●

Mürebbiye yalıya geldiğinden beri zavallı Amca Bey, her gece düşünde kamburunu düzelmiş görüyordu. Sabahları gerçekle, yeniden yüzyüze gelince, yüzünün güzel olduğunu, sırtındaki küçük bir tümseğin zararı olmayacağını düşünüp, kendi kendini teselliye çalışıyordu. Daha sonra terzilerin ustalığıyla, kamburunu örtmeye kalkıştı. Beyoğlu'nda kavga etmedik terzi bırakmayarak, birkaç kat elbise yaptırdı. Kamburunu gizlemek için pamuklar eklenmiş elbiseleri giyip süslenlyor Anjel'in gözüne ilişecek yerlerde gezintiye çıkıyordu. Bazen bir çiçek bulup, kıza veriyor, bazen Fransızca bir kitaptan sevda tüten bir bölüm seçip, sökemediğini söyleyerek, mürebbiyeye çevirtiyordu. Fransızca sevgi cümleleri kuruyor, odasında provalar yapıp, bunları Anjel'e söylemeyi tasar ıyordu. Haftalarca uğraştıktan sonra şu cümleyi hazırladı: "Mademoiselle!.. Si vous dalgnez agréer mes amoureux hommages, je vous offre mon coeuravec ma rose." (Matmazel!.. Âşıkane saygılarımı kabul tenezzülünde bulunursanız, gülümle birlikte, kalbimi de size sunarım.)

Anjel'in karşısına çıktığında komedilerin jön prömiye rolü yapan yaşlı kambur oyuncularından farksızdı. Bahçede kitap okuyan kıza, elindeki gülü titreyerek verirken, cümlesini de yanlış söyledi. "Ma rose" (gülüm) yerine, "ma bosse" (kamburum) deyiverince, mürebbiye kahkahayı kopardı. Bu maskaralık kızın hoşuna gitmişti. Birkaç akşam sonra yeğeni Şemi gibi, mürebbiyeyi bir gece ziyaretiyle şereflendirmek bahtiyarlığına ulaştı.

Sofrada tatlının sonda gelmesi gibi, Anjel de, Sadri'ye olan iştihasını en sona saklamıştı. Sadri de ona yaklaşmak için fırsat arıyordu. Ancak genç adam, içgüveysi olduğundan evde karısından kurtulup, mürebbiyeye kolay kolay açılamıyordu. Onunla, Şemi ve Amca Bey arasındaki gizli pandomimayı anlamakta güçlük çekmedi. Şemi'nin kız kardeşi Nezahat'e gizlice "Aimer" fiilinin çekimini öğrettiğini öğrenince, o da Küçük Nami'ye, "Adorer" fiilinin çekimini öğreterek, Anjel'e açılmayı başardı. Artık yatak odası ziyaretleri sıraya konmuştu. Şemi, hafta sonları odada misafir oluyor, Sadri, Melahat Hanım'ın şehirdeki bir teyzesinde yatıya gittiği geceler, yalıda kalmak için bahaneler uyduruyor ve gece yarısı Anjel'in odasına kapağı atıyordu.

●

Şemi'nin okulu tatil olunca, işler karıştı. Delikanlı yalıdan gece - gündüz ayrılmıyor, her gece sevgilisinin oda-

sına girme umuduyla, sabahlara değin sofalarda dolaşıyordu. Melahat Hanım, teyzesine 20-25 günde bir gider, Sadri, bu fırsattan yararlanarak, Anjel'le birlikte olurdu. Bu sırada teyze hastalanıp, Melahat Hanım'ın yalıdan uzak geçirdiği geceler sıklaşınca, Sadri'nin çapkınlıkalanı daha da genişledi. Ancak Anjel, âşıkların birbirlerini farketmesinden ve fecî bir sonuç doğmasından korkarak, kapısını üçüne de kapadı. Haftalar süren bu durum tasaıı tutkunları büsbütün tutuşturdu. Hele Amca Bey her tehlikeyi göze alıyor, geceleri Anjel'in odasına kadar gidip, kapıyı tıklatıyor, fakat içeri giremeden, geri dönmek zorunda kalıyordu. Bir gece gene sofayı geçerek, kapının önüne dayanacaktı. Bu sırada ayak sesleri işitince, ortadaki masanın örtüsünü bir ucundan kaldırıp, altına süzüldü. Dışarıda ayak sesleri yaklaşırken, masanın altında başka birinin daha bulunduğunu farketti. Nefesini kesip, beklerken, örtüyü hafifçe kaldırıp, dışarı baktı: Anjel'in kapısını bir gölge tıkırdatıyor, bir yandan da içeri alınması için yalvarıyordu. O sırada merdivenlerden birinin daha geldiği duyulunca kapı önünde bekleyen âşık, kendini masanın altına attı, böylece sırasıyla Şemi, Amca Bey, Sadri aynı sığınağa sinmiş oldular.

Dışarıda dolaşan ise mürebbiyeye ilk günden beri cephe almış olan, kâhya kadın Eda Hanım'dı. Üç âşığın birbiri ardınca sofadan geçtiğini farketmişti. Ortalıkta hiçbirini göremedi. Odalarına bakıp, yataklarında olmadığını görünce mürebbiyenin iki kanatlı kapısının topuzlarını dışarıdan kuşağıyla sımsıkı bağlayıp, içeride olduklarını sandığı çapkınları haber vermek için Dehri Efendi'nin odasına gitti.

Dehri Efendi, Molière'in, Gülünç Kibarlığı'nı yüksek sesle okuyor, kişilerin taklidini yaparak, oyunu canlandırıyordu. Kapıyı vurup, odaya giren Eda'yı görünce, kadını karşısına aldı. Ona rol ezberletmeye başladı. Yarım saat uğraştıktan sonra sedye taşıyan hamalların bulunduğu sahneyi onunla karşılıklı oynamaya koyuldu. Derken Eda bir fırsatını bulup, savuşmaya kalkıştı. Dehri Efendi onu bir türlü bırakmak istemiyor, komedyaya yeteneği olduğunu söylüyor, çalışmaya devam etmelerini istiyordu.

O sırada dışarıdan gürültüler gelmeye başladı. Koşup, baktılar: Kapısı topuzlarından bağlanmış Anjel, feryat ediyordu. Eda, mürebbiyenin şirretliğinden içeride başka biri bulunmadığını farkedince, olanları anlatmaktan çekindi. Kapıyı kimin bağladığını bilmediğini söyledi. Kızın odasında oldukları sanılan üç âşık ise, Molière'in oyunu oynandığı sırada kendi odalarına dönmüş yataklarına girmişlerdi. Dehri Efendi hepsini teker teker çağırarak, kapıyı kimin bağladığını öğrenmeye çalıştı. Amca Bey bir gürültü duyup, kapıdan dışarıyı gözlediğini, Eda'yı kuşağını çıkarıp, mürebbiyenin kapısını bağlarken gördüğünü anlattı. Sadri de, aynı şeyi söyledi. Kafası kızan Eda ise üç erkeğin Anjel'le ilişkilerini sayıp, döktü. Dehri Efendi, Eda'ya bağırıp, çağırdı. Mürebbiyenin suçlu olduğunu kabul etmiyordu. Eda kendini savunmak için üçünün de az önce odalarında bulunmadığını anlattı. Şemi getirilip, sorguya çekilince, delikanlı, üçünün birlikte koruya gezmeye çıktıklarını söyledi. İş büsbütün karışmıştı. Amca'yla, enişte odalarında olduklarında direniyorlardı. Kabak gene çocuğun başına patladı. Şemi falakaya yatırıldı. Sopayı atma görevi Amca'ya verildi. Dehri Efendi, kardeşine yapacağı işi gösterirken, sopadan Amcada nasibini aldı. Sonunda olayların hepsi, âşık üçgeniyle sevgiliyi temize çıkaracak yolda yorumlandı. Dehri Efendi, ertesi gün Anjel'in isteği üzerine kızın bilgisini, namusunu onaylayan bir bonservis yazıp, imzaladı. Eda'yı yalıdan kovdu. Halayıklardan birini Eda'nın kocası Şaban Ağa'ya nikâhladı.

●

Üç cambaz sanki bir ipte oynuyordu. Sofadaki masanın altına girmelerine, Anjel'le ilişkilerini üç erkek birbirlerine nasıl açıklayacaklarını kestiremiyorlardı. En becerikli Amca Bey çıktı. Tedirgin gecenin sabahında Sadri'yi arkasından da Şemi'yi görüşmek üzere korudaki kestaneliğe çağırdı. Önce damat geldi. Amca Bey, Şemi'nin tecrübesizliğini, mürebbiyeye gönlünü kaptırmasından çekindiğini anlattı. Mürebbiyenin kapısına da çocuğundurumunu kontrol etmek veonu kötü yoldan korumak için gittiğini bildirdi. Ancak, damadın, kinayeli konuşmasına sinirlenince, onu suçlamaya girişti. Derken ikisi de birbirinin dalına basarak, Anjel'i sevdiklerini söyleyip, karşılıklı meydan okudular. Ağaçların arasından ortaya atılan Şemi de, mürebbiye ile ilişkisini dile getirmekten çekinmedi. Az sonra tartışmalar sille-tokat dövüşmeye döndü. Dehri Efendi'nin bahçeye indiğini uzaktan görünce, yara-bere içinde birbirlerinden ayrıldılar.

Şemi yalıya girerken, aşçıbaşı Tosun Ağa'yla karşılaştı. Adam, delikanlının durumunu görünce, "Anladım, ya eniştenle dalaştın, ya kamburla. Yavaş yavaş sakız ağacının derdi meydana çıkıyor. Elbette çıkacak. Öyle karışık iş olur mu?" dedi. Şemi bu "sakız ağacı" sözünün Anjel'le bir ilişkisi olduğunu sezdi ama, Tosun'un ağzından başka lâf alamadı.

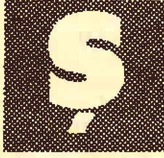
Zenci köle Beşir, bahçede soluklanan Amca ile damadı beyefendinin çağırdığını haber verdi. Kavgadan yeni çıkmış olan âşıklar, üstlerine başlarına çeki-düzen vermeye çalıştılar. Dehri Efendi'ye trapezden düştüklerini söyleyeceklerdi. Efendi hazretleri, kitaplığındaydı. Anjel yarı dekolte bir sabah tuvaletiyle oturuyordu. Karşısında minikler ders okuyordu. Dehri Efendi üç âşığın geldiğini farketmez göründü. Mürebbiye ile Rasin'in, Andromak oyunundavezin ve kafiyeye uymak için yaptığı bir dil yanlışlığıyla ilgili söyleşisini sürdürdü. Sonra Fenelon'dan bir parça okuyan Nezahet'e "dragon"un ne olduğunu anlatmaya başladı. Derken, süklüm püklüm üç erkeğe bakıp "tulumbacı kavgasından mı geliyorsunuz?" diye sordu. Trapezden düşme hikâyesine tabiî inanmadı. Fakat üstünde durmadı. Amca'yla, Şemi'nin, biri bekâr, öbürü artık yetişkin delikanlı olduğu için bundan sonra selâmlıkta yatacaklarını, harem kısmına girmeyeceklerini bildirdi. Bu, âşıklardan ikisinin Anjel'den uzaklaştırılması demek oluyordu. Ayrıca Paris Ağaçlar Kurulu Kurultayı'na göndermek üzere Fransızca bir bildiri hazırladığını anlattı. Konu "akasya" ağacıyla "albizzia anthel mintica" ağacı arasındaki akrabalıktı. Amca Bey'le Şemi, Dehri Efendi'nin Fransızca olarak yazdıklarını Türkçe'ye çevirecek, Sadri de yazılanları temize çekecekti. Bir hafta, on gün süre verilmişti. Çeviriyi yapacak olanlar bütün gün çabalıyor, ancak yarım sayfayı yalan yanlış çevirebiliyorlardı. Şemi, haremde Sadri'nin, Anjel'i görüp göremediğini merak ediyordu. Kafası da ikide bir Tosun'un sözünü ettiği sakız ağacına takılıyordu. Bir akşam aşçıbaşıyı içirip, konuşturmayı başardı. Tosun da Anjel'e tutkun olduğunu anlattı. Kadını beğeniyor, fakat yaklaşamıyordu. Penceresinin karşısındaki sakız ağacına geceleri tırmanmış, üç âşığın içerideki serüvenlerine tanık olmuştu. Artık geceleri pancurların sıkı sıkıya kapalı olduğunu anlattı.

●

Aşçıbaşının gördüklerini sayıp döktüğü gecenin sabahı, üç vefalı âşık anthel mintica çevirisi için masanın çevresinde bir araya geldiler. Amca Bey, yeğeninin sayısız yanlışını çıkarıyor, amca ile enişte ikisi birden delikanlıyı alaya alıyorlardı. Şemi kızıp, asıl gülünç olanın bir kamburla evli bir adamın aşkı olduğunu söyleyip odadan çıktı gitti. Amcayla enişte delikanlıdan nasıl intikam alacaklarını konuştular. Öğle yemeğinden sonra damat bey iki haftada bir defa gittiği daireye yollandı. Amca bahçede Şemi'yi bularak, geceleri Sadri'nin, mürebbiye ile buluştuğunu haber verdi.

Delikanlı, mürebbiye ile Sadri odaya kapandıktan sonra, gidip ikisini de öldürmeye karar verdi. Geceyi iple çekti. Konyak içip, cesaret kazandıktan sonra, elinde bıçağıyla mürebbiyenin kapısına dayandı. Kapıya yüklendiği sırada içeriden sesler yükseldi. Sonra bir dolabın açılıp, kapandığı, kilitlendiği farkedildi. Şemi odaya dalınca, telâş içindeki mürebbiyeyi gördü. Ne kadar zorladıysa kıza aynalı dolabı açtıramadı. Göğsüne bıçağı dayayarak, anahtarı aldı. Anjel gözyaşı dökerken, dolabı açtı. Mürebbiye, düşüp bayılmıştı. Kapak açılınca Şemi de şaşkınlığından düşüp bayıldı. İçeriden kıpkırmızı bir yüzle Dehri Efendi çıkmıştı. Odanın ortasına yürüdü ve iki gence bakıp, o da düştü, bayıldı. ■

Romandan alıntı

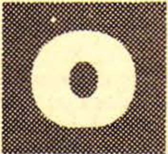
EM'i artık insanlıktan çıkmış. Ateş kesilmişti. Oradan çekildi. Yere düşmemek için duvarlara tutunatutuna Sadri'ninodasına kadar gitti. Baktı kapı aralık, içeride kimse yok. Onun bitişiğindeki odaya girerek, pencerelerden birinin camının kafesini kaldırdı. Kararını yerine getirdikten sonra kendini kolaylıkla denize atabilmek için bu hazırlıkta bulunuyordu. Oradan geri döndü. Pederinin dairesine giden koridordan içeri girdi. Kütüphanede lamba yandığını kapının aralıklarından gördü. "Babam oturuyor" dedi.

Yavaşça geri çekildi. O tarafa ses gitmemesi için koridorun sofaya olan kapısını usulca kapadı. Bir gürültü duyup babasının gelmesine, ev halkının uyanıp, yukarıya koşuşmalarına meydan kalmadan bu işi gayet çabuk görmek icap ediyordu. Zangır,zangırtitreyerekkendi kendine:

"Haydi bakalım, cesaret, metanet. İşe başlamak zamanı geldi" dedi. Yavaş yavaş yine mürebbiyenin kapısına yaklaştı. Ümitsiz aşkının ve kıskançlığın vücuduna verdiği olanca şiddetle iki ayağını döşeme tahtalarına kuvvetle basıp sağ omuzunu iki kanadın birleştiği yere dayayarak, insan üstü denebilecek bir kuvvetle kapıya bir yüklendi. Gündüzden çekip hazırlamış olduğu alt ve üst sürgüleri yuvalarından kurtararak, iki kanat birden gacır gacır bir karış kadar ileriye yürüdü. Fakat kilit bütün bütün açılmadı. Yine kapıyı tutuyordu.

İçerden Türkçe, Fransızca:

"Ay, aman! O nedir? Ne oluyoruz?" gibi dehşet ve hayret ifade eden kalınlı, inceli sesler işitildi.

NDAN sonra bir telâş, bir gezinme başladı. "Küt" diye birkaç kişi birden karyoladan atladıktan sonra içerideki dolaplardan birinin anahtarla kapısı açılıp, yine kilitlenir gibi oldu. Şem'i bu karışıklıktan faydalanarak, hançeri elinde sımsıkı tutup, on beş, yirmi adım geriye açıldı. Kendini bilmez bir halde koşa koşa gülle gibi hızla kapıya ikinci bir defa daha yüklendi. İki kanat birden çatır çatır arkasına dayandı.

Şem'i sağına bakındı, soluna baktı, odada Anjel'den başka kimseyi göremedi. Hançerin kınını çekip odanın ortasına fırlatarak, silahlı elini mürebbiyeye doğru kaldırdı. Helecandan zor anlaşır bir sesle:

— Eğer bağırırsan, bu hançeri göğsünde bil. Birkaç dakika evvel burada biri vardı. Nereye sakladın? Söyle?

Mürebbiye cüret göstermek isteyerek:

— Je vais crier á l'assassin.

(Tutun katil var diye bağıracağım.)

— Si tu cries je te tue...

(Bağırırsan öldürürüm.)

Anjel, o korkunç anda düşmanıma ana diliyle söylersem belki tesiri daha büyük olur fikriyle Türkçe'ye çevirerek:

— Ben ölmek korkutmuyor. Şimdi katil var bağıracak. Efendibaba gelecek burda... Senin ayaklar koyacak (falaka) içerde... Sopa sopa sopa... Çok acı, çok ağrı.

— Uzun lâkırdıya vaktim yok... Bu gece içeri aldığın herifi nereye sakladın? Deminden tatlı tatlı konuşuyordunuz.

— Ben içerde herif aldı? Ben masum günahsız karı.

EM'i çılgın bir hiddetle karyolanın etekliğini kaldırıp altına baktı. Kimse yok. Komodin yerine karyolanın başucuna yerleştirilmiş bulunan dolaplı büroyu açtı, yine aradığını bulamadı. Aynalı dolaba koştu. Baktı üzerinde anahtarı yok. Titrek bir sesle:

— Şu aynalı dolabın anahtarını ver. İçinde kimse yoksa bu gece seni affedeceğim.

— Benim aynalı dolap anahtarın kimse vermez. İçeride kadın eşya var, eğer bir erkek onlara bakıyor ayıp oluyor.

— O kadının, kendini çırıl çıplak erkeklere göstermesi ayıp olmuyor da, eşyasını göstermesi mi ayıp oluyor? Anahtarı ver diyorum.

Anjel, hakaretli bir cüretle kaşlarını çatıp:

— Ben anahtar vermiyorum.

— Sen anahtar vermiyorsun amma, ben seni gebertiyorum.

Bahtsız Şem'i delice bir şiddetle intikam eli altında hırpalayıp ezmeye uğraştığı, hançerle göğsünü delmeyi düşündüğü o vücudun —gençlik hayallerini cinnete çeviren sevdasıyla bütün rüyalarını aydınlatan— Anjel'in, ruhunun hâkimesinin nazik vücudu olduğunu düşündü. O vücuda değerken kalbinde duyduğu her vuruş: "Öldürme affet, affet. O yine seni sevecektir" diyordu. Baktı ki, gittikçe artan teessürü kararını yerine getirmesine engel olacak bu defa, ne yaptığını, ne yapacağını bilmez bir halde kızın ellerini bırakıp kalktı. Odanın içinde bir-iki döndü. Aynalı dolapla karşı karşıya gelince:

— Bunun içinde erkek var. Sen anahtarı vermezsen, ben de tekmemle kıracağım. Evvela onun içinden çıkanı, sonra da seni geberteceğim.

Dedi. Tekmesini kaldırdığı sırada Anjel, ümitsiz bir inilti ile:

— Yok yok, kırmayacak... Kırmayacak... Ben anahtarı verecek, dedi.

Gecelik gömleğinin sol tarafındaki ufacık dantelalı cebinden küçük bir anahtar çıkarıp, odanın ortasına fırlattı. Şem'i hemen anahtarı aldı, dolabın kilidine sokarken,beri yandan mürebbiye, uzun bir "ah" çekerek;

— Şem'i açma. Açma sonra çok pişman olacak dedi. Kız bu sözleri bitirir bitirmez bütün bütün yere serpilip bayılıverdi.

Şem'i, düşmanını dolaptan kaçırmadan, ilk hamlede öldürmek için bir eliyle hançeri kaldırdı. Hazır olarak öylece tuttu. Diğer eliyle dolabı açıp gözüne ilk çarpan manzaralardan bu defa gerçekten çıldırmış gibi iki adım geriye fırlayarak:

— Ahhh... Efendi Babam!!

Feryadiyle elinden hançer bir tarafa kendi de öbür tarafa düştü bayıldı. Evet... Şem'inin Efendi Babası Dehri Efendi, ak sakallı ve kıpkırmızı bir yüzle Anjel'in asılı fistanlarının arasından çıktı. Odanın ortasına doğru bir-iki adım yürüdü. Kendini bilmez bir halde yerde yatan o iki gence, o acıklı levhaya baktı. Üçüncü bayılan da kendisi oldu.